

SILENCE IS A WOMAN'S GLORY

The lack of feminist perspectives in Classical Studies

CECILIA RODÉHN & LISA HAGELIN

Keywords

Latin, Greek, educational material, feminism, gender, crisis, history of education, representation of women.

Summary

This article investigates the crisis in Classical Studies in Sweden. We identify two crises in Classical Studies: one concerning the changes in the education and the other concerning the way in which women are represented in educational material. For this reason the article investigates if and how women are represented in Greek and Latin educational material in higher education in Sweden. The material is investigated using a feminist pedagogical gaze and in doing so we wish to show how values concerning women are communicated through the educational material. Focusing on women the article seeks to uncover patterns that are largely unchallenged in Classical Studies in Sweden. The article comes to the conclusion that the educational material is structured by a male norm, that women are not only underrepresented, but when they are indeed visible, the representation is misogynic. The article therefore argues that more research into how women are represented is needed in order to change negative attitudes to women in the educational material.

Klassiska språk och dess undervisningsmaterial präglas av två kriser, dels en existentiell och dels en genuskris. Den förra över-skuggar den senare, vilket författarna menar bidrar till tystnad kring användandet av ett misogynt undervisningsmaterial vid de svenska universiteten. Vägen ut? Forskning, diskussion och debatt.

TYSTNADEN PRYDER KVINNAN

Bristen på feministiska perspektiv i undervisningsmaterialet i klassiska språk

CECILIA RODÉHN & LISA HAGELIN

Klassiska språk befinner sig för närvarande i ett krisläge. Kris, enligt Nationalencyklopedin, definieras som ”en mycket svår situation” och ett ”försvagat dåligt tillstånd under en längre tid”. Kris kan vidare vara ett akut tillstånd som ”när sin kulmen efter vilken det sker en avgörande vändning, med positiv eller negativ fortsättning” (NE 2014). I klassiska språk visar sig en sådan kris på två olika sätt som, enligt oss, är nära förbundna med varandra. För det första har utbildningarna i grekiska och latin sedan 1960-talet successivt nedmonterats då språken inte längre har ansetts lika relevanta som tidigare inom gymnasie- och universitetsutbildningen. Resultatet har blivit ett vikande antal studenter som väljer att studera klassiska språk i såväl gymnasieskolan som högskolan. Detta väljer vi att kalla en ”existentiell” kris. Denna kris pågår fortfarande och har diskuterats, och diskuteras livligt, inom klassiska kretsar (se exempelvis Ståhl 1999; Hohenthal 2014). Den existentiella krisen har emellertid överskuggat det faktum att utbildningarna i grekiska och latin tillåter, och även uppmuntrar, negativa attityder gentemot kvinnor. Vi menar att detta är en andra pågående kris inom klassiska språk, som vi kallar en genuskris. Genuskrisen bör diskuteras, eftersom detta inte gjorts tidigare. Det är, enligt vår mening, tydligt att det finns ett samband mellan de traditionella värderingar som iscensätts i undervisningsmaterialet och det vikande antalet studenter. Med denna artikel avser vi därför att diskutera hur kvinnor representeras i undervisningsmaterialet i klassiska språk för att på

så sätt synliggöra behovet av en diskussion kring dessa frågor. Vi hoppas att en bred publik vill delta i denna diskussion, så att vi tillsammans kan ta ämnet ur sitt krisläge och istället skapa en positiv framtid för klassiska språk.

Inom klassiska språk har pedagogiska och genusvetenskapliga frågeställningar diskuterats internationellt, och då särskilt inom den anglo-saxiska forskningen (se nedan). En liknande diskussion saknas helt inom svensk forskning. Vi har upplevt att det i Sverige finns ett ointresse att diskutera genusvetenskapliga och pedagogiska frågor inom klassiska språk. Pedagogiken inom klassiska språk grundar sig på att läsa och översätta (antik) text. Därmed blir slutsatsen att det inte går att förändra något av undervisningsmaterialet, eftersom lärarna inte kan skriva om texterna. Lärarna och forskarna inom klassiska språk hävdar ofta att de främst är språkvetare som intresserar sig för språkets uppbyggnad och inte för hur texten har levt vidare i kurslitteraturen eller hur den tas emot av studenterna – de är inte sociologer eller pedagoger.

Föreliggande artikel syftar till att diskutera om, och i sådana fall hur, kvinnor representeras i undervisningsmaterialet i klassiska språk i Sverige. Vi gör detta genom att först ge en historisk bakgrund till utbildningen inom klassiska språk i Sverige, därefter redogör vi för det nationella och internationella forskningsläget. Detta följs av en beskrivning av teoretiska och metodologiska utgångspunkter. Själva undersökningen diskuterar frågorna: representeras kvinnor i undervisningsmaterialet och, i så fall, hur?

Klassiska språk i Sverige: en historisk bakgrund

Klassiska språk och då framförallt latin har spelat en avgörande roll för den svenska utbildningen, både på gymnasie- och universitetsnivå, från 1500-talet fram till modern tid. Latin var essentiellt för hela utbildningssystemet och speciellt mellan åren 1611-1718 då humanismen och den fria utbildningen var gällande i Sverige (Tengström 1973). På gymnasierna som grundades på 1620-talet och framåt hölls alla lektioner på latin och studenterna talade latin med sina lärare och med varandra, deras skolböcker var skrivna på latin och de disputerade också med varandra på latin fram till 1807 (Brandell 1931; Lundström 1976; Lindberg 1984, 1987; Lindroth 1997; Helander 2004). Utbildningens syfte var att studenterna skulle tillägna sig inte bara kunskap, utan även dygd. Studenterna läste i huvudsak klassiska antika texter som ansågs moraliskt uppbyggliga, där dygd kopplades till antika maskulinitetsroller (Rimm 2011: 316). Utbildningen var också en manifestation där grekiskan och latinet befäste den västerländska idén om den klassiska Medelhavs världen som civilisationens vagga, samt att dess kultur och språk var uttryck för vishet och smak. En konsekvens av detta är att det klassiska arvet blev politiserat för att befästa en västerländsk och eurocentrisk förhärskande

världsåskådning (Anderson 1995; Siapkas och Iordanoglou 2011: 10).

Det var män från privilegierade socio-ekonomiska grupper som hade tillgång till gymnasie- och universitetsstudier. Detta ledde till att utbildningen formades av och för män från överklassen och att utbildningen och undervisningsmaterialen reproducerade och legitimerade västerländska och patriarkala värderingar. Kvinnor uteslöts eftersom utbildning ansågs farligt för kvinnor: den kunde göra dem sterila och manliga (Hirdman 2001). Först 1873 tilläts kvinnor studera på universitet, men eftersom flickor inte hade tillträde till gymnasieskolan kunde få i praktiken göra detta. Det krävdes därför att de hade råd med en privatlärare för att klara studentexamen. Det var först på 1920-talet som fler kvinnor började studera på universitetet. Frånvaron av kvinnliga studenter och kvinnliga lektorer har lett till att manliga lärare och studenter har format undervisningen i grekiska och latin både på universitetet och i gymnasieskolan.

1900-talet färgades av nedgångar för klassiska språk. Universitetens utbildningsreformer förminskade språkens roll, vilket fick konsekvenser även för gymnasieutbildningen. Detta märks från och med 1930-talet, även om det fanns ett tillfälligt ökat intresse för latin efter andra världskriget (Tengström 1973: 36, 99-100). Betyg i klassiska språk hade tidigare krävts för studier i juridik, språk, historia eller teologi, men i mitten av 1960-talet togs detta krav bort (Tengström 1973: 92). Detta utlöste en existentiell kris som inte var specifik för Sverige, utan utgjorde ett

internationellt krisläge. Följden blev att personer som hade de finansiella möjligheterna att studera klassiska språk ”för nöjes skull” (i motsats till det tidigare tvånget) kom att dominera studentgrupperna. Samtidigt genomgick samhället en politisk förändringsprocess där medborgarna protesterade mot traditionella värderingar, vilket ledde

Noterbart är att samtidigt som grekiska och latin fick en försvagad roll i samhället så ökade antalet kvinnliga doktorander i dessa ämnen.

till att klassiska språk, som vilade på mycket traditionella normer, fick en ytterligare försvagad roll. En utveckling som fortsatte i och med 1970-talets utbildningsreformer (Tengström 1973: 36, 99-100; Ståhl 1999).

Noterbart är att samtidigt som grekiska och latin fick en försvagad roll i samhället så ökade antalet kvinnliga doktorander i dessa ämnen, vilket så småningom ledde till ett ökat antal kvinnliga lektorer. I Sverige skulle det dock dröja till 2004 innan den första kvinnliga lärostolsprofessorn i grekiska, Eva-Carin Gerö (Stockholms universitet) tillträdde, och till 2007 innan den första kvinnliga lärostolsprofessorn i latin, Gerd Haverling (Uppsala universitet) tillträdde. Detta avspeglar den inom akademien långa traditionen att utesluta grupper från undervisningen, vilken berör bland annat kvinnor. Resultatet av detta blir att akademien i allmänhet, och klassiska språk i synnerhet, har upprätthållits

som en maskulin kunskapsorganisation, trots att den ofta anses vara en neutral sådan (Connell 1996: 38, 81-82; 2003: 19; Carstensen 2005: 16-18, 37, 82, 85). Den svenska situationen har många likheter med det som Marilyn Skinner skrev 1987 om amerikanska förhållanden: “[c]lassics is certainly one of the most conservative, hierarchical and patriarchal of academic fields” (Skinner 1987: 181; jämför Gutzwiller och Norris Micheline 1991: 66-68).

Forskningsläget

Internationellt har den manliga dominansen inom klassiska språk diskuterats sedan 1970-talet, då det visades att klassiska studier upprätthölls som en manlig disciplin (Zajko 1996). Med en manlig disciplin menas att forskning inom detta ämne primärt har bedrivits av män och om män. Vanda Zajko (1996: 59) kommenterar detta faktum och skriver att detta “[...] made the task of criticizing the discipline’s most fiercely protected orthodoxies seem daunting.” Hon skriver vidare att det finns ett motstånd till att dekonstruera den manliga normen inom klassiska språk då det finns en uppfattning om forskarens genusneutrala subjektposition, vilken Zajko (1996: 59) menar är bedräglig. Följden är att feministiska teorier som har använts inom andra discipliner för att synliggöra (den maskulina) normen inte har fått något genomslag inom klassiska språk. Marilyn Skinner (1987: 181) förklarar att anledningen till detta är att även de forskare som kallar sig själva feminister inom klassiska språk inte dekonstruerar den manliga normen.

Internationell forskning (se referens

nedan) har visat att de texter som används i undervisningen av klassiska språk förstärker fördomar eftersom dessa fördomar är dolda eller inbäddade i texterna. Forskarna hävdar därför att det är nödvändigt att kontextualisera texterna genom att placera dem i ett historiskt sammanhang, för att inte förstärka de stereotyper och asymmetriska maktstrukturer mellan grupper i samhället som de ger uttryck för (Skinner 1987: 183; Gold 2000; Hover 2000; McClure 2000; Churchill 2006; Lambert 2011; Brockliss 2013; Hong 2013).

Michael Lambert (2011) diskuterar hur undervisningen av klassiska språk vid universitet i Sydafrika marginaliserar afrikanska grupper. Negativa attityder gentemot andra grupper än europeiska är vanligt förekommande i klassiska texter och därmed också i undervisningsmaterialet. William Brockliss (2013) menar att negativa attityder som florerar inom undervisningen i klassiska språk kan avhjälpas genom en medvetenhet vid val av texter till undervisningen. Många texter som återfinns i undervisningsmaterialet inom klassiska språk innehåller teman som rör våldtäkt eller sexuellt våld mot kvinnor (Gold 2000: 67-71). Av den anledningen har forskare som Gold (2000) och Yurie Hong (2013) föreslagit olika pedagogiska tillvägagångsätt som lärare kan använda i undervisningen för att kontextualisera och diskutera sådana problematiska texter. Dessa åtgärder presenteras och diskuteras senare i artikeln.

Ovanstående problematik har lett till att flera forskares diskussioner berör hur ämnet klassiska språk kan göras mer attraktivt och

tillgängligt för olika grupper av studenter. Forskarna kopplar därmed problemet med texternas förmedling av negativa värderingar till att färre studenter väljer att läsa klassiska språk. Forskarnas slutsats är att, om målet är att öka antalet studenter, måste feministisk pedagogik inkluderas i undervisningen för att balansera det manliga perspektivet, kritisera normer och göra studier av klassiska språk och den klassiska antiken mer tillgängliga (Hover 2000: 56-66; McClure 2000: 53-55; Churchill 2006). Trots detta fortsätter undervisningsmaterialet, både internationellt och, som vi kommer att visa i artikeln, i Sverige, att vara opåverkat av denna diskussion och den manliga normen fortsätter att upprätthållas genom att förändringsförslag ignoreras (se till exempel Harwood 1992: 16; Churchill 2006: 88).

I Sverige finns en motvilja att diskutera genusvetenskapliga frågor rörande undervisningsmaterialet inom klassiska språk. En anledning till detta är att klassiska studier, och i synnerhet klassiska språk, vilar på en mycket traditionell pedagogisk grund som i princip har varit oförändrad sedan 1500-talet i Sverige (Rimm 2011). Statliga utredningar har beskrivit utbildningen i klassiska språk som präglad av den "fetischmässiga tron på textläsning" (Karlsson 2002: 26), vilket har lett till att förståelsen för historiska sammanhang fått stå tillbaka. Högskoleverkets utredning 2012 pekar vidare på att studenterna på kandidatnivå vid vissa lärosäten uppvisade "bristande måluppfyllelse för målet att [...] kritiskt tolka relevant information i en problemställning samt att kritiskt diskutera företeelser, frågeställningar och situationer" (Högskoleverket 2012: 5). Vi har själva fått erfara att lärare inte uppmuntrar studenterna att reflektera över det de läser eller översätter. På så sätt reproduceras problematiska representationer av olika grupper. Att diskutera undervisningssituationen som sådan faller utanför artikelns syfte, men det är viktigt att uppmärksamma att bristen på kontextualisering i undervisningsmaterialet skapar problem i undervisningssituationer vad gäller förståelse av texterna.

Den genusvetenskapliga forskning som bedrivs om undervisningsmaterial och pedagogik rörande klassiska språk, och som bedrivs av Stefan Rimm, har enbart fokuserat på 1700-talet (Rimm 2011). Rimm anlägger ett maskulinitetsperspektiv på 1700-talets undervisning och undervisningsmaterial. Rimm's maskulinitetsperspektiv (vilket ger en värdefull insikt om den tid han studerar) har emellertid inte bidragit till en genusvetenskaplig diskussion om det undervisningsmaterial som används inom klassiska språk idag. Författarna till denna artikel har i tidigare forskning undersökt hur kvinnor representeras i två grammatikböcker i latin som används vid undervisningen vid samtliga svenska universitet (Rodéhn och Hagelin, kommande) och också startat en debatt bland latinlärare (Hagelin och Rodéhn 2014, 2015). Det finns dock ett behov av ytterligare forskning och

debatt kring dessa frågor i Sverige, eftersom ingen sådan finns förutom artikelförfattarnas egen.

Material samt metodologiska och teoretiska utgångspunkter

Föreliggande artikel baseras på en kritisk närläsning av undervisningsmaterial som används vid de fyra universitet i Sverige som bedriver undervisning i klassiska språk: universitetet i Uppsala, Stockholm, Lund och Göteborg. Artikeln baserar sig på ett urval av undervisningsmaterial producerat i Sverige 1960-2013. Vi har analyserat undervisningsmaterial på svenska skrivet av svenska författare, ibland lärarna själva. Urvalet är gjort för att visa på variation i undervisningsmaterialet och därför undersöks kurslitteratur bestående av grammatikor, text- och läroböcker, övningsmeningar samt översättningstexter, så kallade ”stilar”. Här ingår både material som används vid samtliga fyra universitet och material som enbart används vid vissa universitet. Nedan specificeras det material som vår undersökning baseras på och urvalet motiveras.

När undervisningsmaterial i latin har undersökts har vi fokuserat på Nils Sjöstrands *Ny Latinsk Grammatik* (1960) och Erik Tidners *Latinsk Grammatik* (1965). Anledningen till att vi valt dessa grammatikor är att de används vid samtliga fyra universitet i Sverige som bedriver undervisning i klassiska språk och är de enda latinska grammatikorna som finns att tillgå på svenska. Sjöstrand (1960) används på alla nivåer i Uppsala, Stockholm och Lund, medan man på Göteborgs universitet

använder Tidner (1965) på lägre nivå och Sjöstrand (1960) på avancerad nivå. I Uppsala, Stockholm och Lund används Tidner (1965) som ett komplement till Sjöstrand (1960), när behov finns. Ett nytryck av Sjöstrand (1960) är under arbete, vilket illustrerar att denna grammatikbok fortfarande är aktuell. I undersökningen av undervisningsmaterial i latin har vi även analyserat Erik Tidners *Liber primus Latinus* (1971), en lärobok i latin (text och övningar) som används på introduktionskursen i bland annat Lund och Uppsala (nytryck på institutionen år 2006) samt även på ett flertal gymnasier i Sverige (exempelvis Katedralskolan i Uppsala).

Angående undervisningsmaterial i grekiska har vi undersökt *Grekisk Grammatik* av Jerker Blomqvist och Poul Ole Jastrup (1998). Denna används på den senare delen av grundnivån och på avancerad nivå vid Uppsala och Göteborgs universitet, på alla nivåer vid Stockholms universitet och på de flesta nivåer vid Lunds universitet. Denna är den enda heltäckande svenska (även om den sista delen är skriven på danska) grammatikan som existerar. Vi har även undersökt *Grekisk läsebok för nybörjare* av Frithiof Pontén (1974 [1962]), en textbok i grekiska för nybörjare, som användes på grundnivå i bland annat Uppsala fram till 2011 och fortfarande används på grundnivå vid Stockholms universitet. På grundnivå i Uppsala har Pontén nu ersatts av *ΔΙΑΛΟΓΟΣ. Nybörjarkurs i grekiska* skriven av Ove Strid och Ingela Nilsson (2012), som vi också använt i vår undersökning. Vi har vidare undersökt grekiska övningsmeningar och texter författade av professor Karin

Blomqvist ur hennes lärobok i grekiska *ή Ελληνική βιβλος* (2013), som används på grundnivå vid Lunds universitet. Slutligen har vi undersökt ett material från en översättningskurs från svenska till grekiska, övnings- och översättningstexter på svenska att översätta till attisk grekiska, så kallade ”stilar”. Stilarna är författade av den kursansvarige läraren och återfinns i ett kurskompendium (ej tryckt) från Göteborgs universitet. Stilarna användes på forskarutbildningen från mitten av 1970-talet och var i bruk fram till 2000-talet.

En kritisk närläsning av det ovan nämnda materialet har genomförts för att kartlägga texternas innehåll, vilket innebär att vi har läst samtligt material. Fokus har lagts på att undersöka om, och hur, kvinnor representeras i undervisningsmaterialet. Vi har således sökt efter exempel där kvinnor nämns. Därefter har vi undersökt hur dessa kvinnor representeras och i vilket sammanhang de omnämns. Slutligen har vi tematiserat resultaten. Utifrån denna tematisering har vi gjort nedslag i texter och exempelmeningar som vi funnit särskilt intressanta att diskutera därför att de antingen uppvisar en problematisk syn på kvinnor, belyser en tradition inom undervisningen i klassiska språk eller visar på en förändring av det sätt på vilket kvinnor representeras. Vi vill på så sätt synliggöra hur ojämlikheter och fördomar reproduceras i undervisningsmaterialet utifrån ett feministiskt perspektiv (se till exempel Kereszty 2009: 2-3).

Vi förstår representationer av kvinnor i undervisningsmaterialet som ett sätt att beskriva kvinnor, men också som ett sätt

att synliggöra vilka värderingar som kommuniceras om kvinnor (se till exempel Hall 1997: 16-17). Vi menar att representationer av kvinnor i undervisningsmaterial ger uttryck inte bara för hur kvinnor beskrivs

Vi menar att representationer av kvinnor i undervisningsmaterial ger uttryck inte bara för hur kvinnor beskrivs och uppfattas, utan även för maktrelationer inom högre utbildning.

och uppfattas, utan även för maktrelationer inom högre utbildning. Inspirerade av Richard Schechners performanceteori (2002: 49), menar vi att undervisningsmaterialet kan ses som en iscensättning av normer, värderingar och attityder. Detta kan kopplas till John L. Austins utsaga “by saying or in saying something we are doing something” (Austin 2004: 117). Vad Austin menar är att ett uttalande också är ett utförande av en handling som får konsekvenser. En identifiering och analys av hur kvinnor representeras kan på så sätt bidra till att se hur attityderna bildar mönster som sträcker sig över tid och rum. Det är därför viktigt att, i dessa texter, först definiera vad som anses ”normalt” och vad som utesluts från det ”normala” (Connell 1996; Hall 1997: 4-10). Det visade sig, som vi kommer att beskriva mer ingående nedan, att ett manligt perspektiv var normen för hur språken förklarades. För att en maskulinisering av

vetenskapen, och i det här fallet klassiska språk, skall fungera krävs det att en maskulin norm upprätthålls genom kollektiva praktiker. På så sätt skapas kunskap, rättigheter, makt och skyldigheter (Connell 1996: 57, 60, 90, 100). När medlemmar av en grupp agerar i linje med denna norm, medvetet eller inte, är de skyldiga till att upprätthålla systemet och därmed förs också en viss typ av kunskap vidare (Lykke 2009: 121). Problemet är inte enkelsidigt och det är inte enbart män som för vidare en maskulin kunskapsorganisation, utan även kvinnor, i och med att maskulinitet inom akademien är kopplad till makt (exempelvis Collinson och Hearn 1994: 3-6). Detta leder till att ett maskulint sätt att organisera kunskap är ihållande inom akademien och speciellt inom klassiska språk.

Den maskulina normen kan sägas vara dold då det inom klassiska språk ofta finns ett antagande om ett objektvt sätt att lära sig språket, där tankar om att man ”läser texten som den är” är vanliga. Vi vill emellertid betona att det synbart objektiva är manligt kodat och situerat i relation till den hierarkiska positioneringen av manligt och kvinnligt i samhället (exempelvis Haraway 1991). Den maskulina normen blir därmed det styrande sättet på vilket klassiska språk kommuniceras och detta är centralt för hela förståelsen av undervisningsmaterialet (exempelvis Hall 1997: 1).

Artikeln syftar till att undersöka detta och vår studie tar sin utgångspunkt i feministisk pedagogik eftersom “[f]eminist pedagogy begins with a vision of what education might be like but frequently is not” (Shrewsbury 1987: 8). Vi vill därmed visa

på att mening och betydelse kommuniceras genom undervisningsmaterialet och i de sociala interaktioner i vilka det ingår. Genom att synliggöra de sätt på vilka kvinnor representeras hoppas vi att studien kan uppmärksamma mönster och strukturer inom klassiska språk. Vi menar att representationerna inverkar på undervisningen och på studenterna; en aspekt som emellertid ligger utanför denna artikels syfte. Föreliggande studie begränsar sig till att synliggöra hur kvinnor representeras i undervisningsmaterialet och inte hur dessa representationer sedan emottas eller förmedlas i undervisningssituationer. Vi vill dock påpeka att det finns ett stort behov av att undersöka vilka konsekvenser de sätt på vilka kvinnor representeras (och inte representeras) i undervisningsmaterialet får för undervisningen.

Kvinnor i undervisningsmaterialet – synliga och osynliga

Nedan följer en genomgång av undervisningsmaterial som används, eller har använts, vid universiteten i Sverige under de senaste tjugo åren, där såväl generella tendenser som specifika fall diskuteras. Urvalet som presenteras består av texter och exempelmeningar från grammatikor, text- och läroböcker, övningsmeningar och översättningstexter, samt en kommentar från en lärobok (se avsnitt ovan). I samband med att texterna citeras ger vi även upplysningar om var och på vilka nivåer det diskuterade undervisningsmaterialet används och om materialet fortfarande är i bruk. Vi diskuterar om – och i så fall hur – kvinnor representeras med avsikt att

uppmärksamma mönster och strukturer i undervisningsmaterialet som används inom klassiska språk i Sverige. Undersökningen börjar med att diskutera utifrån vilket perspektiv grammatiken och därigenom språket förklaras.

En manlig norm

Den kritiska närläsningen av grammatikorna i latin och antik grekiska visar för det första att kvinnor i princip är osynliga i materialet. Alla böjningsmönster, alla pronomen och så vidare skrivs endast i maskulin form eller med en maskulin ändelse i grammatikböckerna och de kvinnliga motsvarigheterna anges överhuvudtaget inte. Detta mönster syns i de två latinska grammatikor (Sjöstrand 1960; Tidner 1965), som används vid alla universitet i Sverige, på de flesta nivåer (se ovan):

Dicit se aegrum esse|fuisse|futurum esse. Han säger att han är|var|kommer att bli sjuk (Tidner 1965: 141, §128).

Modo ne aeger sis, contentus sum. Bara du inte är sjuk är jag (maskulinum) nöjd (Sjöstrand 1960: 384, §249.3).

När författarna till dessa grammatikor översätter sina latinska övningsexempel till svenska använder de konsekvent formen ”han”, även där ”hon” är fullt möjligt och lika troligt, vilket exemplifieras nedan (understrykningarna är artikelförfattarnas egna):

Numquam consilio nostro eguit översätts '*han* behövde aldrig råd av oss' (Sjöstrand 1960: 185, §137.3).

Interrogabat, cur se odisses översätts *han* frågade, varför du hatade *honom* (Tidner 1965: 130, §107.2).

Ille liber översätts '*den* där boken (*hans* bok)' (Tidner 1965: 131, §109)

Eius consilium, non tuum sequor översätts '*det* är *hans* råd, inte ditt jag följer' (Sjöstrand 1960: 433, §274.6).

Följaktligen är, i dessa grammatikböcker, maskulinum norm när grammatiska regler och konstruktioner skall exemplifieras och när pronomen jag, du och han/hon/den/det används. Vi har i ovan nämnda grammatikor inte funnit några exempel där femininformen används. Detta indikerar att latin lärs ut från ett manligt perspektiv och att studenten bör/förväntas identifiera sig med den manliga normen.

Den manliga normen är också tydlig när ifrågavarande grammatikor exemplifierar generella grammatiska konstruktioner, såsom användning av kasus eller pronomen. I sådana exempel är ordet och konceptet ”fader” mycket framträdande och det förekommer ofta tillsammans med ordet *filius*, son. En genomgång av grammatikorna visar att ordet *pater*, fader, nämns 26 gånger i Sjöstrand (varav två gånger i en negativ kontext), medan den kvinnliga motsvarigheten *mater*, moder, endast nämns två gånger, båda dessa i en negativ/passiv kontext. Även i Tidner förekommer *mater* två gånger, båda dessa gånger tillsammans med *pater*, som nämns fyra gånger. *Filius*, son, förekommer 17 gånger i Sjöstrand, medan *filia*, dotter, förekommer sex gånger och, med ett undantag, alltid tillsammans med *filius*. I Tidner nämns *filia* en gång och då tillsammans med *filius*, som också nämns en gång. Detta kan även jämföras med förekomsten av ordet *soror*, syster, vilket aldrig förekommer i Sjöstrand, medan dess manliga motsvarighet *frater*, bror, förekommer nio gånger. I Tidner nämns *soror* en gång och då tillsammans med *frater*, vilket i sin tur nämns fyra gånger. Nedanstående exempel belyser det ovarsagda:

Pater filio librum dedit. Fadern gav sonen en bok (Sjöstrand 1960: 165, §121.1).

Patre vivo. Under min faders livstid (Tidner 1965: 151, §139.2).

Den manliga normen dominerar även när en persons egenskaper beskrivs och grammatikorna redogör för hur genitiv, ablativ, adjektiv och apposition kan användas för detta. Såväl Tidner (1965) som Sjöstrand (1960) exemplifierar denna användning med endast manliga exempel, där ord som pojke och man är mycket vanliga. Ordet *puer*, pojke, förekommer åtta gånger i Sjöstrand och fem gånger i Tidner, men den kvinnliga motsvarigheten *puella*, flicka, nämns aldrig i någon av dessa grammatikböcker. På samma sätt förhåller det sig med ord för kvinna och man: *mulier*, kvinna, förekommer tre gånger i Sjöstrand och inte en enda gång i Tidner, och i två av Sjöstrands tre exempel porträtteras kvinnan på ett negativt sätt. Ord för man, som *vir* och *homo*, å andra sidan, är allestädes närvarande och förekommer på i stort sett varje sida i båda grammatikorna. Den manliga dominansen syns i exemplen nedan:

Puer decem annorum. En tio års pojke (Sjöstrand 1960: 156, §112; Tidner 1965: 101, §67.1).

Vir singulari virtute. En (man med enastående tapperhet) utmärkt tapper man (Tidner 1965: 120, §93.1).

Socrates vir sapientissimus. Den vise Sokrates (Sjöstrand 1960: 205, §153.2).

I dessa grammatikböcker finns bara ett enda undantag från den manliga dominansen och kvinnan i detta exempel är porträtterad på ett passivt stereotypt sätt:

Haec erit bono genere nata. Hon torde vara (född) av god börd (Sjöstrand 1960: 278, §193 anm.2).

Exemplen ovan visar att dessa grammatikböcker lär ut språket från ett manligt perspektiv, där manliga exempel och manliga erfarenheter är norm. Bristen på kvinnliga exempel och perspektiv gör att den manliga normen fungerar på ett exkluderande och marginaliserande sätt och därigenom skapas en maskulinisering av ämnet.

Några kvinnoporträtt

Den manliga normen är således ihållande inom utbildningsmaterialet i klassiska språk. Kvinnor är inte representerade när böjningsmönster och andra generella grammatiska konstruktioner illustreras och de är underrepresenterade i materialet i stort. En genomgång av de två grammatikböcker som citerats ovan visar att på Sjöstrands 303 sidor som behandlar syntax (satslära) och innehåller uppskattningsvis runt 2000 exempel, nämns kvinnor 24 gånger. Män omnämns samma antal gånger på de första sex sidorna av syntaxdelen. På samma sätt förhåller det sig med Tidners grammatik: 112 sidor behandlar syntax och kvinnor nämns här tolv gånger. Vi har hittills endast visat exempel från latinska grammatikor, men även text- och grammatikböcker i grekiska som Pontén (1974 [1962]) och Blomqvist och Jastrup (1998) uppvisar samma mönster.

Vår kritiska närläsning av materialet visar att de få gånger som kvinnorna nämns är det nästan utan undantag i negativa ordalag och/eller könsstereotyp, vilket kan delas upp i följande teman: misogynia attityder, könsstereotypa skildringar av kvinnor som passiva och veka känslövelser, (sexuellt) våld mot kvinnor och kommentarer om kvinnors kroppar och fysiska utseende. Citaten nedan exemplifierar att kvinnors kroppar eller fysiska egenskaper kommenteras och värderas:

Crinibus passis deos mulieres implorabant. Med utslaget hår anropade kvinnorna gudarna (Sjöstrand 1960: 328, §222.4d).

I Blomqvist och Jastrups grekiska grammatik, som används vid alla svenska universitet på de flesta nivåer, förekommer meningen '*de vackra kvinnorna förtrollade*

de dumma männen i fyra olika varianter för att illustrera en grammatisk konstruktion i grekiskan (attributiv och predikativ ställning) (Blomqvist och Jastrup 1998: 171, §225.1-2).

Rent misogynia attityder återfinns också i undervisningsmaterialet för klassiska språk, ofta kombinerade med en traditionell stereotyp syn på kvinnan som svag och passiv, där kvinnorna fungerar som en motpol till de starka och mäktiga männen, helt enligt en traditionell mans- och kvinnorollssyn. Här återfinns även åsikter om hur kvinnan bör vara eller inte vara, något som följande citat illustrerar:

Natura virum quam mulierem fecit audaciorem. Naturen har gjort mannen modigare än kvinnan (Sjöstrand 1960: 389, §252.2).

Mulier recte olet, ubi nihil olet. En kvinna luktar väl, när hon inte luktar alls (Sjöstrand 1960: 371, §241).

Mulier taceat in ecclesia. Kvinnan tige i församlingen! (Tidner 1971: 54)

Det sistnämnda exemplet, ett välkänt bibelcitat, återfinns i en lärobok i latin (text och övningar) som används på introduktionskursen i Lund och Uppsala samt även på gymnasier i Sverige. I anslutning till detta citat finner vi även en övningstext kallad '*Curae mulierum*', ungefär "kvinnornas bekymmer" (Tidner 1971: 54), där kvinnor framställs på ett könsstereotypt sätt som veka känslövarer från kopplade offentligheten. Samma nedvärderande åsikt om kvinnan illustreras även av följande citat:

Γυναιζὶ κόσμον ἢ σιγὴν παρέξει. ungefär "tystnaden pryder kvinnan" (Pontén 1974 [1962]: 4, stycke 4).

Detta exempel härrör från en textbok i grekiska för nybörjare, som användes fram till helt nyligen (2011) i bland annat Uppsala (och fortfarande används i Stockholm). I Uppsala har den nu ersatts av *ΔΙΑΛΟΓΟΣ. Nybörjarkurs i grekiska* (Strid och Nilsson 2012), som diskuteras vidare nedan.

Från undervisningen i grekiska finner vi än mer uttalade misogynia attityder i ett material som användes under lång tid vid Göteborgs universitet. Här förekom från mitten av 1970-talet kvinnofientliga texter i undervisningen av grekisk grammatik. Vi visar här två exempel, men även övriga stilar följer samma mönster:

Om kvinnor icke funnes, hade vi förmodligen något annat och bättre. Jag för min del anser, att alla kvinnor är vackra, om de inte är tjocka. Därför tycker

alla kvinnor, att jag är den stiligaste man som finns. Men igår natt hörde jag ett främmande ljud i huset, sedan jag krupit till kojs. Jag steg alltså upp för att ta reda på, vad det var, och då fann jag etthundratjugotvå smärta kvinnor som drack vin i mitt bibliotek.

Temat ”vackra kvinnor” återfinns även i nästa text:

När jag ser en vacker kvinna, lägger jag alltid benen på ryggen. Jag är nämligen övertygad om, att kvinnans skönhet är orsaken till allt mänskligt lidande. Ty om icke männen så övermåttan dyrkade skönheten, skulle de inte handla så oöverlagt. Jag befarar dock, att grupp 8:s [sic!] ordförande vällustigt kommer att slita mig i stycken, om hon får nys om min mening. –Måtte hon bara inte upptäcka lösskägget jag har nu för tiden!

Grupp 8 som åsyftas i texten är den feministiska organisationen i Sverige som bildades 1968. Dessa stilar var i bruk under en tjugofemårsperiod fram till dess att några studenters klagomål gjorde så att kursmaterialet reviderades. Studenterna hävdade i ett brev till avdelningsföreståndaren (daterat Göteborg 2000-10-06, tillhandahållet av professor Ingela Nilsson) att stilarna gav ”uttryck för en kränkande kvinnosyn” och att när de redan vid första undervisningstillfället påpekat detta fått som svar av den ansvarige läraren att deltagarna på kursen ”saknade humor” och skulle få ”tråkiga stilar” i fortsättningen, något som dock inte skedde, utan samma typ av stilar återkom.

Ett ytterligare uttryck för en kränkande kvinnosyn är mäns våld mot kvinnor, som skildras i det latinska undervisningsmaterialet:

Duae fuerunt Arioivisti filiae; altera occisa, altera capta est. Arioivistus hade två döttrar. Den ena dödades, den andra togs till fånga (Tidner 1965: 135, §117).

Vastantur agri, diripiuntur villae, matres familiae abripiuntur, militibus traduntur. Landet skövlas, gårdar plundras, gifta kvinnor släpas bort och överlämnas till soldaterna (Sjöstrand 1960: 435, §274.11b).

Exemplen visar passiva kvinnor som inte agerar, utan istället utsätts för mäns våldshandlingar. De dödas, tas till fånga, släpas bort och ”överlämnas” till soldaterna, vilket troligtvis implicerar våldtäkt. Kvinnorna ses vidare som mäns ägodelar då de likställs med andra ägodelar, såsom land och gårdar. I dylika texter där (sexuellt) våld mot kvinnor beskrivs är perspektivet alltid mannens, vi får aldrig kvinnans syn. Det våld som citaten illustrerar riktas visserligen mot

kvinnorna, men dess syfte är att skymfa de män som kvinnorna ”tillhör”. Citaten rymmer således flera dimensioner av en nedsättande kvinnosyn. Exempel som dessa kontextualiseras aldrig i ovannämnda grammatikböcker; texterna kommenteras inte överhuvudtaget, trots att de innehåller mycket problematiska situationer och kvinnoporträtt. Det är därför av största vikt att texter av detta slag kontextualiseras i undervisningsmaterialet och här kan inspiration hämtas från exempelvis Hongs metod, som beskrivs nedan. Utan en sådan kontextualisering är risken stor att våld mot kvinnor normaliseras och enbart ses som ett uttryck för en annan kultur och dess värderingar.

Som nämndes tidigare tar Hong (2013) upp problemet med att undervisa på antika texter som behandlar våldtäkt och hon har ett flerstegssystem för hur dessa texter bör diskuteras. Inledningsvis är det viktigt att skapa såväl ramar och riktlinjer för diskussionen som en trygg och tillåtande miljö för studenterna att yttra sig i. Sedan går texten igenom efter tre övergripande teman där man analyserar vad texten säger om våldtäkten, vilka samhällsattityder och vilken syn på män och kvinnor som speglas i texten och vilken funktion våldtäkts-situationen har i texten. Hong anser att ”[a]ny discussion of rape should be tied directly to the larger goal of gaining a deeper understanding of the ancient world” (Hong 2013: 671). Hon påpekar att diskussionen bör nyanseras för att komma förbi enkla generaliseringar som att ”våldtäkt är dåligt” och ”de antika människorna var sexister”. Frågeställningar som förståelse för en modern respektive antik syn på våldtäkt och vad detta säger om ett samhälle och dess värderingar och människosyn bör diskuteras. Hong anser att det är viktigt att avromantisera våldtäktsscener i antika texter och identifiera när våldtäkten istället står för något annat, som maktutövning (Hong 2013). Även om Hongs metod är utvecklad för en muntlig diskussion i en undervisningssituation där texter som behandlar våldtäkt används, kan hennes idéer och tillvägagångssätt med fördel även nyttjas för kontextualisering i undervisningsmaterial.

En annan bild av kvinnan

Försök att bryta den manliga normen och avhjälpa problemet med misogyna tendenser i texterna har emellertid gjorts inom undervisningen i grekiska under de senaste fem åren, vilket kan ses i de två textböcker som citeras nedan (Blomqvist 2013 samt Strid och Nilsson 2012).

Vid Lunds universitet används på grundnivå i grekiska övningsmeningar och texter författade av professor Karin Blomqvist (2013) där kvinnor är aktiva och inte skildras på ett negativt eller könsstereotypt sätt. Nedan följer några exempel på dessa övningsmeningar som studenterna skall översätta från grekiska till svenska:

ἡ σοφήτε καὶ ἀγαθὴ Ξανθίππη ἀγαπᾷ μὲν τὴν ἀλήθειαν, μισεῖ δὲ τὴν ἀμαθίαν
Den visa och goda Xanthippa älskar sanningen och avskyr okunnigheten
(Blomqvist 2013: kapitel 3, mening 1).

ὅστις γινώσκει τὴν Ξανθίππην, γινώσκει τὴν ἀλήθειαν
Var och en som (den som) känner Xantippa, känner sanningen (Blomqvist
2013: kapitel 6, mening 13).

ἡ Ξανθίππη, σοφὴ οὖσα, τῷ φιλοσόφῳ οὐ δίδωσιν ἀργύρια
Eftersom Xanthippa är vis ger hon inte pengar till filosofen (Blomqvist 2013:
kapitel 8, mening 5).

I dessa meningar skildras en antik kvinna på ett positivt sätt och som en agerande person, i två av dessa meningar är det hon som är subjektet i satsen. Kvinnan skildras inte från ett manligt perspektiv och inte heller på ett könsstereotypt sätt, något som skiljer sig mycket från de exempel vi tidigare sett från undervisningsmaterialet.

I Uppsala har detta arbete tagits ännu längre i och med att man där skrivit en helt ny lärobok. Denna lärobok, *ΔΙΑΛΟΓΟΣ. Nybörjarkurs i grekiska* (Strid och Nilsson 2012), kan betraktas som ett försök att skapa kurslitteratur i grekiska där män och kvinnor representeras på ett mer jämställt sätt. Boken kom i en första otryckt utgåva 2011 och den som nu används är en reviderad utgåva (en så kallad betaversion) från 2012. Den skall nu gå i tryck, så från 2015 kommer en tryckt variant att användas. Läroboken innehåller både grammatikavsnitt, texter avsedda för översättning, och kommentarer som förklarar texternas kulturella kontext. Grammatikavsnitten ger en balanserad bild av män och kvinnor och författarna har lagt sig vinn om att texter och övningsmeningar skall innehålla både manliga och kvinnliga exempel. Själva den grekiska texten är autentisk, det vill säga hämtad från en antik författare (Lukianos) och bokens författare förklarar att de valt just denna text därför att såväl kvinnor som män, dödliga som odödliga, är representerade i den (Strid och Nilsson 2012: 290-291).

Däremot har författarna själva konstruerat meningar för att förklara grammatiska konstruktioner. Dessa exempelmeningar är därför inte färgade av den attityd till kvinnor som ofta återfinns i de antika texterna och som vi har diskuterat ovan. Istället är kvinnorna aktiva subjekt, de gör saker tillsammans med andra kvinnor (och/eller män) och de blir inte enbart beundrade för sin skönhet eller uppskattade för sin roll som mödrar eller hustrur. De är kort sagt inte de tysta och lydiga kvinnor som många antika texter porträtterar. Nedan följer några utdrag ur Strid och Nilsson (2012: 15, §1.3) för att illustrera det som sagts ovan (med författarnas kursiveringar):

Pojken beundrar flickan. Här är *pojken* subjekt och *flickan* objekt.

Flickan beundrar pojken. Här är *flickan* subjekt och *pojken* objekt.

Afrodite (subjekt) *beundrar Nike* (objekt). Översättningen kan t.ex. bli:
 Ἀφροδίτη (nominativ) θαυμάζει Νίκην (ackusativ) eller Νίκην (ackusativ)
 θαυμάζει Ἀφροδίτη (nominativ).

Nike (subjekt) *beundrar Afrodite* (objekt). Översättningen kan t.ex. bli: Νίκη
 (nominativ) θαυμάζει Ἀφροδίτην (ackusativ) eller Ἀφροδίτην (ackusativ)
 θαυμάζει Νίκη (nominativ).

Utdraget som följer nedan från Strid och Nilsson (2012: 252, §17.3) visar även detta aktiva och icke-stereotypa kvinnliga subjekt. Meningarna används för att ge exempel på olika typer av satser (som komparativ sats, konsekutiv sats och så vidare).

Vill båda systrarna bli läkare?

Hon lyssnade på fågelsången, när hon gick genom parken.

Han gör alltid som hon gör.

Hon skrek så att rösten blev hes.

Exemplen från Strid och Nilsson (2012) visar på kvinnor som agerar tillsammans med män och blir beundrade av dessa utan att detta sätts i samband med deras utseende, vilket gör att även mansrollen blir mer diversifierad. I dessa exempelmeningar utövar män inte heller fysiskt eller sexuellt våld mot kvinnor, något som vi såg i exemplen från de latinska grammatikorna som diskuterades ovan. Kort sagt visar dessa exempelmeningar en helt annan kvinnobild än vad tidigare genomgången undervisningsmaterial gör.

I den autentiska texten som förekommer i Strid och Nilssons bok är det däremot annorlunda. Denna antika text innehåller ett flertal beskrivningar av guden Zeus sexuella erövringar, men tvärtemot vad som var fallet med de grammatikor som tidigare berörts, kommenterar Strid och Nilsson problematiken med att många av de antika texterna beskriver våldtåcker och förtryck av kvinnor. Läroboksförfattarna påpekar att de grekiska källorna karaktäriseras av ”antikens föraktfulla syn på kvinnor” och en ”manlig blick”. Författarna menar också att det

föraktfulla sättet avspeglar ett ”uttryck för rädsla, där kvinnan utgör ett potentiellt hot mot männens makt” och skriver vidare att ”[d]et ständigt växande intresset för genusforskning (snarare än enbart feministiska perspektiv) ger oss en alltmer nyanserad förståelse” (Strid och Nilsson 2012: 259-260). Man kontextualiserar även texten genom att förklara synen på våldtäkt under antiken och vad en sådan handling innebar, vilket följande utdrag ur boken visar:

För en modern läsare är det ganska uppenbart att Zeus sexuella erövringar inte [handlar] om kärlek utan om makt. På engelska kallas de ofta för ”rape” (t ex ”the rape of Europe”) och trots att de tydligt illustrerar den antika världens eroticering [sic!] av sexuellt våld mot kvinnor har de fått en lång tradition i europeisk konst och litteratur. Vad skulle renässanskonsten vara utan scener med ”tagna kvinnor” som Europa, Leda och Io? Medan sådana scener av oss kan uppfattas som våldshandlingar så var våldtäkt ett okänt begrepp under antiken. Att med våld ha sex med en kvinna var inte ett brott mot henne, utan mot hennes far (eller manlige förmyndare); att bli våldtagen av en gud var däremot en ära (Strid och Nilsson 2012: 259-260).

Kommentaren som citeras ovan innehåller många av de aspekter som Hong (2013) tar upp i sin diskussion om att undervisa på texter som behandlar våldtäkt. Våldtäktsbegreppet utvidgas vidare till att inte enbart referera till något som kvinnor utsätts för och det kontextualiseras ur en sociokulturell synvinkel, vilket visas i fortsättningen av den citerade texten:

Och det var inte bara kvinnor som råkade ut för detta, eftersom också den trojanske prinsen Ganymedes blev ”tagen” av Zeus och därefter fungerade som gudarna[s] munskänk på Olympen. Denna myt har ibland fått representera den manliga ”homosexualitet” som var vanlig under antiken (förr ofta kallad ”gossekärlek”), men den är förstas bara en variant av Zeus mytifierade maktutövande. Antika relationer mellan män var dessutom i praktiken var något helt annat än vad vi uppfattar som homosexuell kärlek. Känslor och normer är så tidsbundna att de inte står sig genom tiderna, även om vi i västeuropa [sic!] tenderar att tro att allt går tillbaka i en obruten linje till ”de gamla grekerna” (Strid och Nilsson 2012: 259-260).

Det är mycket positivt att våldtäktsbegreppet utvidgas till att inte enbart handla om kvinnor och att författarna kontextualiserar våldtäkt ur en sociokulturell synvinkel. Dock anser vi att denna kommentar skulle kunna utvecklas ytterligare och att ett så allvarligt tema kunde bemötas mer kritiskt, där frågor om

vilka samhällsattityder och syn på män och kvinnor som speglas i texten även diskuteras. Detta skulle dessutom kunna relateras till frågeställningar som Rimm (2011) tar upp. Rimm menar att de antika texter som lästes i undervisningen i klassiska språk ingick i den sociala uppfostran och var ett sätt för pojkarna att lära sig heder och dygdighet, ett bruk som pågått sedan 1500-talet. Detta leder vidare till frågan om vilken roll och vilket ansvar som klassiska studier genom århundraden har haft vad gäller mäns attityder till våldtäkt och våld mot kvinnor och vilken roll undervisningsmaterialet har haft i detta avseende.

Avslutande diskussion: en väg ut ur krisläget

Artikeln har diskuterat om och hur kvinnor representeras i undervisningsmaterialet som används inom den högre utbildningen i klassiska språk i Sverige och menar att klassiska språk befinner sig i ett krisläge. Vi menar att det finns två pågående kriser inom ämnet och att dessa hör ihop. Klassiska språk kan sägas befinna sig i en existentiell kris sedan 1960-talet, ämnet är inte attraktivt för studenter och färre lockas att läsa grekiska och latin. En annan pågående kris är det faktum att negativa attityder till kvinnor tillåts och uppmuntras, vilket vi valt att kalla en genuskris. Det finns en korrelation mellan dessa kriser; i och med 1960-talets utbildningsreformer menar vi att ämnet ”slöt sig inom sig” vilket hade till följd att klassiska språk behöll och förstärkte sin konservativa och traditionella prägel.

Den konservativa positionen återspeglas i undervisningsmaterialet på så sätt att språken i de studerade grammatikböckerna och texterna, med få undantag, är strukturerade utifrån en manlig norm. De kvinnliga formerna/böjningarna anges överhuvudtaget inte, trots att över hälften av grammatikornas läsare skulle behöva använda denna om sig själva, då det på grundnivå är övervägande kvinnor som studerar språken. Därtill är exempel där män nämns betydligt fler än de där kvinnor förekommer. Inspirerade av Schechner (2002) menar vi därför att undervisningsmaterialet kan betraktas som institutionella iscensättningar av normer, värderingar och attityder. Vad vi vill betona är att undervisningsmaterialet kommunicerar en genusmaktordning där kvinnan ses som ”naturligt” underordnad mannen. Kvinnor representeras på ett misogynt sätt i undervisningsmaterialet och (sexuellt) våld mot kvinnor är vanligt. Kvinnor stereotypiseras också som passiva känslovarelser och kommentarer om kvinnors utseende och kroppar är inte ovanliga. I undervisningsmaterialet framställs kvinnor vidare som förtryckta av våldsverkande män och även som dessa mäns motsatser. Denna form av binära representationer av män och kvinnor är vanlig i klassiska texter. Binära oppositioner används ofta för att skapa gränser för vad som anses ” normalt ” (se till exempel Hall 1997: 10). Konsekvensen är att kvinnan konstant blir ”den andra” och utesluten från det som betraktas som ” normalt ” i det studerade undervisningsmaterialet. I enlighet med Austin (2004), som ser ett uttalande som en handling, hävdar vi att

utbildningsmaterialet inte enbart representerar och kommunicerar misogynna värderingar – det bidrar aktivt till att nedvärdera kvinnor. Förståelsen av den hierarkiska positioneringen av den maskulina normen inom klassiska språk är därför central för hela förståelsen av undervisningsmaterialet (exempelvis Haraway 1991; Connell 1996).

Det är således av yttersta vikt att diskutera hur genus representeras i undervisningsmaterialet inom klassiska språk och vilka värderingar som förmedlas, för att förstå hur den maskulina kunskapsorganisationen förs vidare. Förändringar av undervisningsmaterialet, som de som gjorts i Lund och Uppsala, är därför mycket viktiga. Vid dessa universitet har ett, i vårt tycke, mer feministiskt undervisningsmaterial i grekiska framställts (även om läromedelsförfattarna själva inte skulle uttrycka det som ”feministiskt”). I detta material har författarna valt ut texter eller konstruerat meningar där både män och kvinnor representeras, där kvinnorna inte könsstereotypiseras eller beskrivs på ett misogynt sätt. Kvinnor och män framställs därmed inte alltid som binära par med syfte att komplettera varandra. Kvinnor representeras som aktiva, de agerar tillsammans med andra kvinnor och de står inte alltid i relation till män. Kvinnorna framställs vidare som visa, utbildade och beundransvärda, vilket står i kontrast till tidigare undervisningsmaterial.

En bidragande faktor till krisläget inom klassiska språk är att undervisningsmaterial inte har analyserats kritiskt i svensk forskning på samma sätt som det har gjorts i andra länder. Undervisningsmaterialet behöver genomgående förändras och vi anser att ett tillvägagångssätt för att ta klassiska språk ur sitt nuvarande krisläge är att bemöta och förändra de misogynna värderingar som reproduceras. Vidare forskning om undervisningsmaterial inom klassiska språk är därför nödvändig för att göra en sådan förändring. Den konservativa prägeln har, enligt vår mening, bidragit till att studenter inte väljer att läsa klassiska språk och vi anser därför att en kritisk granskning kan leda till en förnyelse av ämnet. Vår förhoppning är att denna artikel kan leda till en diskussion rörande undervisningsmaterial, undervisning och lärande inom klassiska språk i Sverige. Vi vill härmed öppna för en diskussion om hur undervisningsmaterial reproducerar idéer om kvinnor och andra grupper i samhället, för att tillsammans ta ämnet ur sitt krisläge och skapa en positiv framtid för klassiska språk.

Referenser

- Anderson, Victor (1995) *Beyond Ontological Blackness. An Essay on African American Religious and Cultural Criticism*. New York: Continuum.
- Austin, John Langshaw (2004) "How to Do Things With Words, Lecture II", Bial, Henry (red) *The Performance Studies Reader*. London/New York: Routledge.
- Blomqvist, Jerker och Jastrup, Poul Ole (1998) *Grekisk grammatik*. Köpenhamn: Akademisk förlag.
- Blomqvist, Karin (2013) *ἡ Ἑλληνική βιβλος* 4:e upplagan. Lund: Lunds universitet.
- Brandell, Georg (1931) *Svenska undervisningsväsendets och uppfostrans historia 2. Ortodoxiens tidevarv*. Lund: Gleerups förlag.
- Brev till avdelningsföreståndaren för klassiska språk, (2000-10-06), Göteborgs universitet [tillhandahållet av professor Ingela Nilsson].
- Brockliss, William (2013) "Latin and Power. Warnings and Opportunities from the Long History of the Language", *Teaching Classical Languages* 4(2): 123-140.
- Carstensen, Gunilla (2005) *Sexuella trakasserier finns nog i en annan värld. Könskonstruktion av ett (o)ogiltigt problem i akademien*. Eslöv: Förlags AB Gondolin.
- Churchill, Laurie (2006) "Is There a Woman in This Textbook? Feminist Pedagogy and Elementary Latin", Gruer-Miller, John (red) *When Dead Tongues Speak. Teaching Beginning Greek and Latin*. Oxford & New York: Oxford University Press.
- Collinson, David L. och Hearn, Jeff (1994) "Naming Men as Men: Implications for Work, Organization and Management", *Gender, Work, and Organization* 1(1): 2-22.
- Connell, Robert W. (1996) *Maskuliniteter*, Göteborg: Daidalos.
- Connell, Robert W. (2003) *Om genus*. Göteborg: Daidalos.
- Gold, Barbara K. (2000) "She Heard the Gates of the Temple of Learning Clang as They Closed", *Classical World* 94(1): 67-71.
- Gutzwiller, Kathryn J. och Norris Michelini, Ann (1991) "Women and Other Strangers. Feminist Perspectives in Classical Literature", Hartman, Joan E. och Messer-Davidow, Ellen (red) *(En)gendering Knowledge. Feminists in Academe*. Knoxville: The University of Tennessee Press.
- Hagelin, Lisa och Rodéhn, Cecilia (2014) "Forskning pågår. Genus i latinska grammatikor", *Classica* 1: 8-9.
- Hagelin, Lisa och Rodéhn, Cecilia (2015, manus accepterat för publicering) "Äntligen svar! Replik till Hans Nyman", *Classica*.
- Hall, Stuart (1997) "The Work of Representation", Hall, Stuart (red) *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices*. London: Sage.
- Haraway, Donna (1991) "Situated Knowledge: the Science Question in Feminism and the Privilege of Patriarchal Perspective", Haraway, Donna (red) *Simians, Cyborgs and Women. The Reinvention of Nature*. London: Free Association Books Ltd.
- Harwood, Natalie (1992) "Writing Women Into Textbooks", *Feminist Teacher* 6(3): 16-31.
- Helander, Hans (2004) *Neo-Latin Literature in Sweden in the Period 1620-1720*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Hirdman, Yvonne (2001) *Genus - om det stabila föränderliga former*. Malmö: Liber.
- Hohenthal, Christian (2014) "Bortom den enkla nyttan? Om sex latinlärares syn på sitt ämne och dess möte med det senmoderna samhället", *Classica* 1: 12-16.

- Hong, Yurie (2013) "Teaching Rape Texts in Classical Literature", *Classical World* 106(4): 669-75.
- Hover, Polly (2000) "Contextual Learning and Latin Language Textbooks", *Classical World* 94(1): 56-66.
- Högskoleverket (2012) *Kvalitetsutvärdering av huvudområdena grekiska, latin och nygrekiska*. <http://www2.uk-ambetet.se/download/kvalitet/klassiska-sprak-2012.pdf> [13 november 2014].
- Karlsson, Charlotta (2002) *Utvärdering av ämnena latin, grekiska och nygrekiska vid svenska universitet, Högskoleverkets rapportserie 2002:3 R*. Stockholm: Högskoleverket.
- Kereszty, Orsolya (2009) "Gender in Textbooks", *Practice and Theory in Systems of Education* 4(2): 1-7.
- Lambert, Michael (2011) *Classical Diaspora. The Classics and South African Identities*. London: Bristol Classical Press.
- Lindberg, Bo (1984) *De lärdes modersmål. Latin, humanism och vetenskap i 1700-talets Sverige*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Lindberg, Bo (1987) *Humanism och vetenskap: Den klassiska filologien i Sverige från 1800-talets början till andra världskriget*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Lindroth, Sten (1997) *Svensk lärdoms historia 1-4*. Stockholm: Norstedts.
- Lundström, Sven (1976) "Latin", Lundström, Sven (red) *Faculty of Arts at Uppsala University. Linguistics and Philology*, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Lykke, Nina (2009) *Genusforskning - en guide till feministisk teori, metodologi och skrift*. Stockholm: Liber.
- Material för översättningskurs från svenska till attisk grekiska, Göteborgs universitet [tillhandahållet av professor Ingela Nilsson].
- McClure, Laura (2000) "Feminist Pedagogy and the Classics", *Classical World* 94(1): 53-55.
- Nationalencyklopedin (2014) *Kris*. <http://www.ne.se/sve/kris/O218205>, Nationalencyklopedin [19 september 2104].
- Pontén, Frithiof (1974 [1962]) *Grekisk läsebok för nybörjare*. Köpenhamn: Akademisk forlag.
- Rimm, Stefan (2011) *Vältalighet och mannafostran. Retorikutbildningen i svenska skolor och gymnasier 1724-1807*. Örebro: Örebro universitet.
- Rodéhn, Cecilia och Hagelin, Lisa (kommande) "Domus est patris. Latin Grammar and Gender in Higher Education" (manus under revidering för *Eranos*).
- Schechner, Richard (2002) *Performance Studies. An Introduction*. London och New York: Routledge.
- Shrewsbury, Carolyn M. (1987) "What is Feminist Pedagogy?", *Women's Studies Quarterly* 15(3/4): 8-16.
- Siapakas, Johannes och Iordanoglou, Dimitrios (red) (2011) *G(l)ömda historier. Klassiska normer och antik kritik*. Uppsala: Centrum för genusvetenskap.
- Sjöstrand, Nils (1960) *Ny latinsk grammatik*. Lund: Gleerups förlag.
- Skinner, Marilyn (1987) "Classical Studies, Patriarchy and Feminism. The View from 1986", *Women's Studies International Forum* 10(2): 181-186.
- Strid, Ove och Nilsson, Ingela (2012). *ΔΙΑΛΟΓΟΣ. Nybörjarkurs i grekiska*. Uppsala: Uppsala universitet.

Ståhl, Solveig (1999) *Klassiska språken hotas*. Lunds Universitet Meddelar 1999:3. http://www3.lu.se/info/lum/LUM_03_99/LUM3_05_klassiska.html [19 september 2104].

Tengström, Emin (1973) *Latinet i Sverige. Om bruket av latin bland klerker och scholares, diplomater och poeter, lärdomsfolk och vältalare*. Lund: Bonnier.

Tidner, Erik (1965) *Latinsk grammatik*. Stockholm: Almqvist & Wiksell förlag.

Tidner, Erik (1971) *Liber primus Latinus* 2:a uppl. Stockholm: Almqvist & Wiksell förlag.

Zajko, Vanda (1996) "False Things which Seem Like the Truth," Hallet, Judith P. och van Nortwick, Thomas (red) *Compromising Traditions. The Personal Voice in Classical Scholarship*. London och New York: Routledge.

Nyckelord

Latin, grekiska, utbildningsmaterial, feminism, genus, kris, utbildningshistoria, kvinnorepresentationer.

Cecilia Rodéhn

Uppsala universitet

Centrum för genusvetenskap

Box 527

751 20 Uppsala

E-post: cecilia.rodehn@gender.uu.se

Lisa Hagelin

Uppsala universitet

Centrum för genusvetenskap

Box 527

751 20 Uppsala

E-post: lisa.hagelin@gender.uu.se